د پښتو ژبې لنډ ګرامر

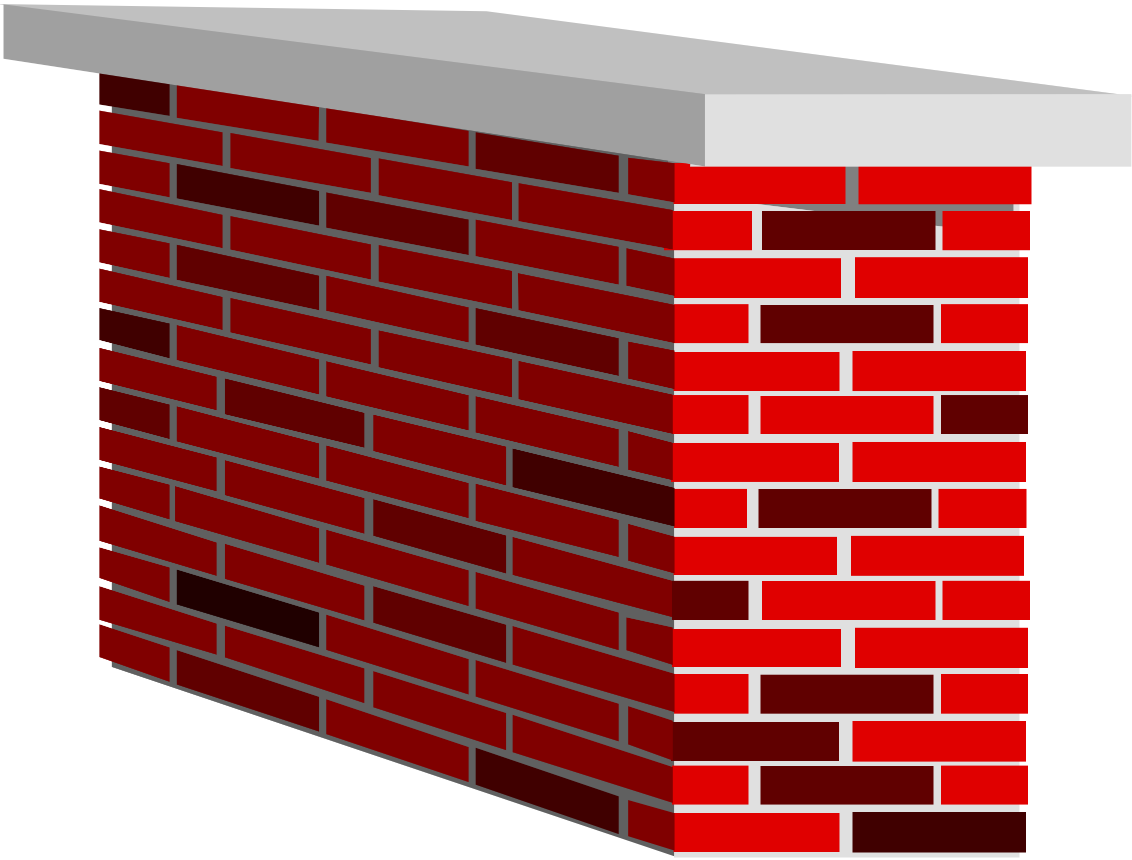

ترتيب کوونکئ : عبدالعلي رسول زاده

د پښتو ژبي لنډ ګرامر

د پښتو ژبي دغه لنډ ګرامر په سویډن کي د مورنۍ ژبي پښتو د زده‌کوونکو سره د مرستي د پاره لیکل سوئ دئ. پدې لیکنه کي تر ډیري اندازې پوري کوښښ سوئ دئ چي د پښتو ژبي ګرامر په لنډه توګه د زده کوونکو سره لومړی د پښتو ژبي په زده‌کړه کي او بیا د سویډني ژبي د ګرامر په زده‌کړه کي مرسته وکړي. خو پدې لیکنه کي بیا هم د پخوا په شان ټوله نومونه په عربي لیکل سوي دي لکه اسم، صفت، ضمیر او نور. دا ځکه چي که د دغو زده‌کوونکو سره څوک تر ښوونځي د باندي مرسته کوي نو شاید هغوي به زیاتره د دغه عربي نومو سره پېژندګلوي ولري.

د دغه لیکني د پاره د ایازي صاحب د ګرامر او د سویډني ژبي د ګرامر څخه مرسته اخیستل سوې ده.

د پښتو ژبي الفبې

د پښتو ژبي د الفبې توري په لاندي ډول ليکل کيږي:

ا ب پ ت ټ ث ج چ ح خ ځ څ د ډ ذ ر ړ ز ږ ژ س ش ښ ص ض ط ظ ع غ ف ق ک ګ ل م ن ڼ و ه ی

په پورتنيو تورو کي دغه لاندي اته توري خاص د پښتو توري دي:

ټ څ ځ ډ ړ ږ ښ ڼ

که څوک غواړي چي سوچه پښتو خبري يا ليکنه و کړي نو هغه کلمې دي په خپلو ليکنو او خبرو کي خوښي کړي چي د دغو اتو تورو د جملې څخه يو يا څو توري پکښي راغلي وي.

د الفبې په پورتنيو تورو کي دغه لاندي لس توري د عربي ژبي توري دي ياني که په کومه کلمه کي يو يا څو د دغو تورو څخه راغلي وي نو هغه کلمه عربي ده:

ث ح ذ ص ض ط ظ ع ف ق

په پښتو ژبه کي اواز لرونکي توري:

په پښتو کي (و ا ی) اواز لرونکي توري يا Vokaler او هغه نور توري يې بې اوازه يا Konsonanter دي.

په سويډني ژبه کي يو شمېر اواز لرونکي توري اوږده او يو شمېر لنډ اواز ور کوي لکه: په bok کي چي o اوږد اواز ور کوي ځکه چي تر o وروسته يو بې اوازه توری راغلئ دئ ياني که يې په پښتو وليکو نو به (بوک) و ليکل سي. او په bock کي به o لنډ اواز ور کي ځکه چي تر o وروسته دوه بې اوازه توري راغلي دي که يې په پښتو و ليکو نو به (بک) و ليکل سي ياني د (ب) پر سر به (پېښ) راغلئ وي چي هغه موږ نه دئ ليکلئ مګر دلته بايد يو اواز لرونکئ تورئ راغلئ وای، دا چي دغه اواز لرونکئ تورئ موږ نه دئ ليکلئ نو وايو چي په پښتو کي دغه لنډ اواز لرونکي توري نه ليکل کيږي چي هغه (زور، زبر او پېښ)دي.

په پښتو کي (ی) لاندي ډولونه لري:

(ی) لکه سپی، سړی، غويی، دی او داسي نور.
(ي) لکه کالي، بنګړي، مامي، دي او نور.
(ې) لکه ادې، شيدې، مستې، پايڅې او نور.
(ۍ) ډوډۍ، ګاډۍ، چوکۍ، غالۍ، ملالۍ او نور. دا (ۍ) د مونث يا ښځينه نومو د پاره راځي.
(ئ) لکه ښوونکئ، زده کوونکئ، دئ او نور. دغه (ئ) د مذکر يا نرينه نومو د پاره راځي.

د تلفظ د مخي دغه هره (ی ، ي ، ې ، ۍ ، ئ) په هر ځای کي خپل اواز ساتي مګر د پښتو ژبو مناطقو تر منځ د ځينو کلمو په تلفظ کي څه تو پير سته لکه:

ځوک وايي: دا کتاب دئ.

ځوک وايي: دا کتاب دې.

ځوک وايي: دا کتاب دی.

۱ ـ تمرين:

اوس نو يوه سپينه پاڼه راواخلئ او په دا لاندي جملو کي د خپل تلفظ له مخي (ی) صحيح کړئ او بيا يې د کتاب په پای کي د جوابو د پاڼي سره و ګورئ:

يو سړی ډاکتر ته ورغی او د خپلی ناروغی څخه يی شکايت وکړ.

ډاکتر ور ته وويل: "ولی وختی را نه غلی؟"

ناروغ ورته وويل: "پخوا می د يوناني طبيب څخه دوا اخيستله."

ډاکتر وويل: "هغه مزخرف سړی دی او د څو مزخرفو دواوو نومونه يی زده دی او ډېر نه پوهيږی."

ناروغ وويل: "هو! ستا مزخرف نوم يې هم زده وو."

په پښتو کي (و) دوه ډوله تلفظ کيږي مګر په ليکلو کي دواړه يو شان ليکل کيږي لکه:

(و) لکه: زانګو، بيزو، ښارو، کاکو او نور. چي زياتره د مونث (ښځينه) نومو د پاره راځي.

(و) لکه: کډو، بازو، زوی، بوی او نور. چي زياتره د مذکر (نرينه) نومو د پاره راځي.

په پښتو کي (ه) دوه ډوله تلفظ کيږي لکه:

(ه، ـه) لکه: پښه، ګډوه، ښځه، پښتنه او نور.

(ه، ـه) لکه: وراره، کاږه، ويده (بيده) او نور.

کلمه Ord

هر مانا لرونکئ تورئ کلمه بلل کیږي لکه زه ، دوی ، مېز ، کتاب او نور. کلمه لاندي ډولونه لري:

اسم (نوم)	Substantiv
ضمیر	Pronomen
صفت	Adjektiv
فعل	Verb
قید	Adverb
د وصل یا یو ځای کولو تورئ	Konjunktion
د ارتباط تورئ	Preposition

اسم یا نوم substantiv

اسم هغه کلمه ده چي د یو شي، انسان، حیوان یا ځای نوم وي لکه: سړی، کتاب، ښوونځی، کور، موږک، ښار، کاغذ، افغانسان، خوب، ژړا، خندا او نور.

۲_ تمرین:

اوس نو یوه سپینه پاڼه او قلم را واخلئ او په لاندي کرښو کي اسمونه پیدا کئ اوبیا یې د جوابو د پاڼي سره وګورئ.

یوه سلماني د یوه سړي سر په پڅه چاړه ور خرایه او پر سر یې ویني را بهېدې.پدې وخت کي سلماني پوښتنه ځیني وکړه:څو ورونه یاست؟

سړي جواب ور کړ: که ستا د چړې څخه ژوندی پاته سوم نو درې ورونه یو.

اسم پر دوه ډوله دئ لکه عام اسم او خاص اسم

الف _ عام اسم:

هغه اسم ته وايي چي د هغه جنس د ټولو غړو نوم وي لکه مېز، کتاب، هلک، ښځه، ښار،قلم، غوا او نور

ب _ خاص اسم:

هغه اسم ته ويل کيږي چي دهغه په ډول بل نه وي.لکه احمد ، کابل، مالمو، حليمه، جرمنی،لمر او نور.

۳- تمرين:

په لاندي جملو کي عام او خاص اسمونه پيدا کئ او بيا يې د جوابو د پاڼي سره وګورئ:

کله چي احمد شاه بابا دهندوستان تر سفر وروسته د خپل لښکر سره بيرته د کندهار خوا ته را رهي سو، د کندهار ښار ته نيژدې يې د شپې د تېرېدو تياري

ونيول. يو عسکر په تېښته کور ته ولاړ.

اسم د شمېر د مخي يا مفرد(يو) وي او يا جمع (ډېر).

مفرد يعني (يو) لکه قلم، کاغذ ، مېز، سړی او نور.

جمع يعني (ډېر) لکه قلمان، کاغذونه، مېزونه، سړيان، يا سړي او نور.

٤ – تمرين :

په لاندي جملو کي لومړی اسمونه پیدا کئ او بیا یې جمعي ولیکئ:

یوه غله د یوه سړي د کور دېوال سوری کړ او کور ته ننوت. د کور خاوند پر را وینښ سو. غل وبېربدئ او ویې غوښتل چي د دېوال تر سوري ووزي.د کور خاوند تر پښه ونیوئ. غله ناره کړه: وروره! دا پښه مي خوږېږي ، هغه بله پښه مي ونیسه، دکور خاوند د غله پښه ایله کړه، غل ځني وتښتېد.

اسم د حالت له مخي یا فاعل وي یا مفعول:

فاعل subjekt:

فاعل هغه څوک یاشی دئ چي یو کار کوي یاني **فعل** یا کار دده له خوا اجرا کیږي لکه:

احمد ښوونځي ته ولاړ.

په لوړه جمله کي احمد **فاعل** دئ.

مفعول objekt :

مفعول هغه څوک دئ چي د فاعل **فعل** یا کار پر اجرا کیږي لکه:

زمرک سدو ته **وويل**.

په لوړه جمله کي سدو **مفعول** دئ ځکه چي د ویلو **فعل** پر اجرا کیږي.

یو بل مثال یې لکه: ښوونکي زده کووني ته **وويل**.

پدې جمله کي ښوونکئ **فاعل** او زده کوونکئ **مفعول** دئ.

۵ – تمرین:

په لاندي جملو کي فاعل او مفعول پیدا کئ او بیا یې دجوابو د پاڼې سره وګورئ.

خوشال انځر کل ته وویل ، د جمعې په ورځ به مور، احمد ووینو. احمد یو ډېر ښه ټیلویزیون لري، مور، به په هغه ټیلویزیون کي د فټبال لوبه وګورو. بیا به مور، د احمد د پلار سره خبري وکړو.

اسم د جنس د مخي دري ډوله دئ لکه:

مونث (ښځه): لکه غوا ، پښه، پیاله، انا ، بیزو او نور.

مذکر (نر) : لکه نیکه، پلار، ورور، توتي او نور.

مستوي جنس: چي دواړو نر او ښځي ته یو ډول راځي لکه مېږی، شپږه، کیکه، مچ ، غوماشه او نور.

ضمیر pronomen

ضمیر هغه کلمه ده چي د اسم یا نوم پر ځای راځي لکه:

زه	مور،
ته	تاسي
دی، دا ، دغه	دوی
زما	زمور،
ستا	ستاسي
دده، ددې	ددوی
ددغه	ددغو

او نور. په لاندي جملو کي د ضميرو مثالونه وګورئ، تر هر ضمير لاندي خط کش سوئ دئ:

<u>دې</u> لوست زده کړ.

<u>زه</u> ستوکهولم ته ولاړم.

<u>ما</u> <u>دده</u> سره خبري وکړې.

<u>ته</u> ولي نه وې راغلئ.

٦ ـ تمرين:

په لاندي جملو کي ضميرونه پيدا کئ او بيا يې د جوابو د پاڼي سره وګورئ:

ده ددوی سره خبري کولې چي ددې ورور راغئ. ما ددې کتابونه ور وړه.

تا ولي دوی ته خبر ور کړ چي زما قلم ورک سو.

ضمير دغه درې حالته لري لکه:

متکلم	förste person
مخاطب	andre person
غايب	tredje person

متکلم هغه څوک دئ چي خبري کوي لکه:

زه کور ته ځم. دلته (زه) متکلم دئ.

موږ کور ته ځو. دلته (موږ) متکلم دئ.

مخاطب هغه څوک دئ چي متکلم خبري ورته کوي لکه:

ته کور ته ولاړ سه. دلته (ته) مخاطب دئ.

تاسي کور ته ولاړ سئ. دلته (تاسي) مخاطب دئ.

غايب هغه څوک دئ چي متکلم د مخاطب سره دده په باره کي خبري کوي لکه:

دی کور ته ځي. دلته (دی) غایب دئ.
دا کور ته ځي. دلته (دا) غایب دئ.

دغه راوړه. دلته (دغه) غایب دئ.
دوی کور ته ځي. دلته (دوی) غایب.
متکلم، مخاطب او غایب واحد او جمع لري لکه:

د متکلم مفرد	زه، ما
د متکلم جمع	موږ
د مخاطب مفرد	ته، تا
د مخاطب جمع	تاسي
د غایب مفرد	دی، دا، دغه
د غایب جمع	دوی

۷ ــ تمرین:
په لاندي جملو متکلم، محاطب او غایب ضمیرونه پیدا کئ:
تاسي ددې په باره کي دده سره حبري نږي دي.
دوی ماته کتاب را کړ.
ما لا خپل لوست نه وو خلاص کړئ چي دوی راغله.
تا چي زموږ سره خبري وکړې دوی راغله.
هغې چي تاسي ولیدلاست ډېره خوشاله سوه.

صفت Adjektiv

صفت هغه کلمه ده چي پر اسم تاثير کوي لکه:
جګ سړی، توره غوا ، زوړ کتاب، کوچنی هلک، ښه مېوه او نور.
دلته جګ، توره، زوړ، کوچنی، او ښه صفتونه دي.

۸ ـ تمرين :
په لاندي جملو کي صفتونه پيدا کئ
احمد ښه زده کوونکئ دئ.
زمونږ کور په هغه سره تعمير کي دئ.
احمد چي راغئ د ځانه سره يې يو ښکلئ بايسکل راوست.
پدې لوی ښار کي د برېښنا جګي پايې سته.

فعل :verb

فعل هغه کلمه ده چي ديوه کار کول ښکاره کوي لکه:
ځم، خورو ، ليکې، راوړئ، ګوري، خاندي او داسي نور.

۹ - تمرين:
پدې لاندي جملو کي فعلونه پيدا کئ:
ميرويس د ښوونځي څخه راځي. پر لاري د احمد ورور ور سره ملګرئ کيږي.
بيا نو د کتاب خرڅوونکي ددکان څخه کتابونه را اخلي.کله چي يې کتابونه راوړه
بيا نو دخپل ښوونکي سره خبري کوي .

لومړی – حال presens:

هغه زمانه (وخت) دئ چي يو کار اوس کيږي لکه:

ځم، ليکي، خورئ، وړئ او نور.

دوهم – ماضي يا تېره زمانه:

دا هغه زمانه ده چي يو کار په تېر وخت کي سوئ وي او دا زمانه پر درې ډوله ده لکه.

الف ـ مطلقه ماضي imperfekt :

چي يو کار په تېره زمانه کي سوئ وي لکه:

احمد ښوونځي ته ولاړ.

تا ډوډۍ وخوړه.

زه کور ته راغلم.

موږ ښوونځي ته ولاړو.

او نور.

ب ـ قريبه يا نيژدې ماضي perfekt :

پدې زمانه کي يو کار اوس ته نيژدې په تېره زمانه کي سوئ وي لکه:

تا ډوډۍ خوړلې ده.

موږ کتاب راوړئ دئ.

تاسي کور ته تللي ياست.

ج ـ بعيده يا ليري تېره زمانه pluskvamperfekt :

چي يو كار په ليري تېره زمانه كي سوئ وي لكه:

موږ خپل كار كړئ وو.

ته كابل ته تللئ وې.

دوى راغلي وه.

دې د خپل پلار سره خبري كړي وې.

دريم ـ راتلونكې زمانه futurum:

چي يو كار په راتلونكې زمانه كي كيږي لكه:

احمد به راسي.

موږ به وخاندو.

دوى به خط وليكي.

۱۰ ـ تمرين :

په لاندي جملو كي لومړى فعلونه پيدا كئ او بيا وښياست چي په كومه زمانه كي پېښ سوئ دئ. اوبيا يې د جوابو د پاڼي سره وګورئ.

دى زما سره كابل ته ځي.

ته خپل لوست لولې.

دوى د احمد دتره سره ولاړه.

ما خپل كتاب لوستلئ دئ.

دې تاسي ته پخوا ويلي وه.

هغه به سبا د افغانستان څخه راسي.

مصدر infinitiv :

مصدر هغه کلمه ده چي د هغه څخه د فعل مختلف حالتونه جوړيږي او د مصدر په اخر کي (ل) وي لکه:ليکل، کتل، ښکاره کول، ښکاره کېدل، ځغستل، پرېکېدل او نور.دلته به يو مثال راوړو چي څرنګه د خوړل د مصدر څخه د فعل نور حالتونه جوړيږي

مثال:

خوړل

حال	مطلقه ماضي	قريبه ماضي	بعيده ماضي	راتلونکې
خورم	و مي خوړ	خوړلئ مي دئ	خوړلئ مي وو	وبه يې خورم
خورو	و مو خوړ	خوړلئ مو دئ	خوړلئ مو وو	و به يې خورو
خورې	و دي خوړ	خوړلئ دي دئ	خوړلئ دي وو	وبه يې خورې
خورئ	و مو خوړ	خوړلئ مو دئ	خوړلئ مو وو	وبه يې خورئ
خوري	و يې خوړ	خوړلئ يې دئ	خوړلئ يې وو	وبه يې خوري

د فعل يا کارکولو څخه وخت هم ښکاره کيږي لکه حال (اوس)، ماضي (تېره زمانه) او استقبال (راتلونکې) زمانه.اوس به دلته هره هره زمانه ولولو:

امر imperativ:

دا فعل ديوه کار د کولو امر کوي لکه:

ډوډۍ وخوره!

دلته راسه!

کور ته ولاړ سه!

کتاب ووايه!

متعدي او لازمي فعل:

متعدي فعل transitiv verb :

هغه فعل ته ويل کيږي چي فاعل او مفعول دواړه ولري لکه:

ماتول، پرې کول، بيدول، ايسته کول، خوړل او نور.
احمد قلم مات کړ. په دغه جمله کي(احمد) فاعل،(قلم) مفعول او (مات کړ) متعدي فعل دئ چي د ماتول د مصدر څخه جوړ سوئ دئ.

لازمي فعل intransitiv verb:

هغه فعل ته ويل کيږي چي مفعول لري او په جمله کي د فاعل و ښکاره کولو ته ضرورت نه وي لکه:
ماتېدل، پرې کېدل، ايسته کېدل، بيدېدل او نور.

مثال: قلم مات سو. دلته (قلم) مفعول دئ او مات سو لازمي فعل دئ. پدې کي شک نه سته چي د(ماتېدل) فعل يو فاعل لري مګر دلته په جمله کي نه دئ راغلئ.

۱۱ - تمرين:
د(غوځارول) د متعدي فعل او د(غوځارېدل) دلازمي فعل د مصدرو څخه د فعل نور حالتونه جوړ کړئ او بيا يې د جوابو د پاڼې سره وګورئ.

قید adverb

قید هغه کلمه ده چې پر فعل، صفت او بل قید باندي تاثیر وکي لکه په لاندي جملو کي:

ــ سدو په خندا راغئ.

په لوړه جمله کي (په خندا) قید دئ ځکه چي د راغئ پر فعل یې تاثیر کړئ دئ.

ــ دده کور په هغه ډېر جګ تعمیر کي دئ.

په لوړه جمله کي (ډېر) قید دئ ځکه چي د (جګ) پر صفت یې تاثیر کړئ دئ.

ــ زمرک ډېر ژر راغئ.

په لوړه جمله کي (ډېر) قید دئ ځکه چي د (ژر) پر قید یې چي د (راغئ) د فعل د پاره قید دئ، تاثیر کړئ دئ.

د وصل توري konjunktioner

دا هغه توري دي چي دوه اسمونه یا دوې جملې سره منبلوي لکه په لاندي جملو کي:

احمد او محمود راغله.

ده وویل چي دی ناروغه دئ.

دی راغئ مګر دوی را نه غله.

که څه هم ته په کور کي نه وې زه راغلم.

دی به در سي که ته غواړې.

یا دی یا دا به موټر وچلوي.

هر څومره چي مي درته وويل غوږ دي ونه نيوئ.
احمد رانه غئ لکه چي نا جوړه وو.
په لوړو جملو کي (او، چي، مګر، که څه هم، که، يا..... يا، هر څومره چي، لکه چي) د وصل توري دي.

د ربط توري preposition

د ربط توري د اسم يا ضمير سره يو ځای راځي او د اسم يا ضمير رابطه د فعل سره ښيي لکه:
احمد محمود ته وويل.
ما په ښوونځي کي لوست وو ايه.
په لوړو جملو کي (ته، په) د ربط توري دي.
د ربط نور توري لکه: (پر، تر، له، سره، څخه، و، د، پوري، باندي، په...کښي، د...څخه اونور).